

ЯРАШУВ ИНСТИТУТИНИНГ УМУМИЙ ТАВСИФИ ВА УНИНГ ҚЎЛЛАШДАГИ ЗАРУРАТ

Аблакулов Уткир Хуррамович

Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги
Судьялар олий мактабининг

Жинойят ҳуқуқи ихтисослиги 1-гуруҳ тингловчиси
utkirablakulov@gmail.com

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.10518248>

ARTICLE INFO

Received: 08th January 2024

Accepted: 15th January 2024

Online: 16th January 2024

KEY WORDS

Айб, айбдор, жиноят, жавобгарлик, жабрланувчи, жазо, жиноий таъқиб, ярашув, одил, судлов.

ABSTRACT

Мазкур мақолада ярашув институтининг умумий тавсифи ва унинг қўллашдаги зарурати билан боғлиқ масалалар таҳлил этилган.

Шунингдек, мақолада муаллиф, мазкур институтга бериладиган таъриф: ярашувнинг фактик ҳолат эканлигини қайд этиши; ярашув жараёнини кўрсатиши; жиноят содир этган шахс жабрланувчига етказган зарарни қоплаши лозимлиги каби ярашув институтининг асосий хусусиятларини ўзида мужассам этиши лозимлиги борасида фикрлар бериб ўтган.

Ўзбекистон Республикаси мустақиллигини қўлга киритгач, ўз олдида ҳуқуқий демократик давлат ва адолатли фуқаролик жамияти қуришни мақсад қилиб қўйди ва бу мақсадларни амалга ошириш йўлида давлат ва жамият ҳаётининг турли жабҳаларида қонун устуворлигини таъминлаш учун бир қатор ҳуқуқ соҳаларида бўлгани каби суд-ҳуқуқ соҳасида ҳам ислохотлар амалга ошириб келмоқда.

Дарҳақиқат, бу ислохотларнинг давоми сифатида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январидagi “2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ-60-сон Фармонида амалга оширилиши лозим бўлган устувор йўналишлар ҳисобланиб, бу йўналишлардан бири мамлакатимизда адолат ва қонун устуворлигини тараққиётнинг энг асосий ва зарур шартига айлантириш эканлиги кўрсатиб ўтилган¹.

Жамиятимизда адолат ва қонун устуворлигини таъминлаш, инсон ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилишда жиноят қонунчилигига 2001 йилда киритилган ярашув институтини ўрни беқиёсдир.

Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг 2001 йил 29 августда бўлиб ўтган VI сессиясида “Жиноий жазоларнинг либераллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси, Жиноят-процессуал кодекси ҳамда Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексига

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2022 йил 28 январдаги “2022 — 2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ60-сон Фармони // URL: <https://lex.uz/docs/5841063> (Электрон манбага мурожаат қилинган сана: 15.01.2024 й)

ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги қонуни қабул қилиниши билан миллий қонунчилик тизимида ярашув институти жорий этилди. Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексининг 62 боби “Ярашув тўғрисидаги ишлар бўйича иш юритиш” деб номланиб, ушбу кодекснинг 582-586 моддалари жиноят иши юритувида ярашув институтини қўллашнинг процессуал тартибига бағишланди. Шунингдек, Жиноят кодексининг 66¹-моддасида бир қанча жиноятларнинг рўйхати келтирилган бўлиб, ушбу жиноятлар учун ярашув институтини қўллаш мумкинлиги белгиланди.

Ярашув институтини жорий этишнинг концептуал асослари мамлакатимизнинг биринчи Президенти И.А.Каримов томонидан белгиланган бўлиб, Президентимиз: “Жабрланувчи билан ярашув тўғрисидаги алоҳида тоифадаги иш юритиш тартибининг жорий этилиши жиноят процессуал қонунчилигини такомиллаштиришда муҳим қадам бўлади²” деган эди.

Ярашув институтининг мазмун-моҳиятига тўхталадиган бўлсак, ярашув деганда албатта хар бир инсон ўзаро низолашган, урушган инсонларнинг бир-бирини кечирганлиги, муросяю-мадорага келганлигини тушунади. Гарчи ярашув институти қонунчилигимизга янги кириб келган бўлсада, ярашув деган тушунча миллий динимиз, қадрият ва урф-одатларимизда ўз аксини топиб, йиллар давомида қон-қонимизга сингиб, кундалик турмуш тарзимизнинг ажралмас бўлагига айланган бўлса, бугунги кунда ярашув мустақил институт сифатида Жиноят кодекси ва Жиноят-процессуал кодексида жорий этилиши билан ўзинг ҳуқуқий асосини ҳам топди.

Ярашув институтига илмий адабиётларда кўплаб олимлар томонидан турлича таъриф берилган. Улардан бир қанчасини келтириб ўтамиз. Аввало, “Ярашув” ўзбек тилида “яраш” сўздан келиб чиққан бўлиб, “уруш-жанжални тўхтатиш, ярашиш” деган маънони билдиради. Ярашув сўзининг маъноси “низо, уруш сабабини бартараф этиб бўлгач вужудга келган келишув, ярашиш ҳолати”³дир.

Масалан, англо-саксон ва романо-герман гуруҳлари тилида “ярашув” асосан келиб чиқиши лотинча “concilio” (бирлаштириш, дўстлаштириш) ёки “reconcilio” (яраштириш, қайтадан боғлаш) сўзларига бориб тақаладиган “conciliation”, “reconciliation” (инглиз ва француз тилларида), “riconciliazione” (итальян тилида) ва “reconciliacion” (испан тилида) каби атамалар билан қўлланилади. Немис тилида “ярашув” сўзига “aussohnung” (душманларни яраштириш) ва “ausgleich” (ўзаро зиддиятларни мувофиқлаштириш) атамаларига мос келади.

Англо-саксон ҳуқуқий луғатларда “ярашув” - “reconciliation” сўзига тенг экан, унинг изоҳли луғатдаги маъноси қуйидагича таърифланади: “The essential law dictionary” изоҳли луғатида “яраштириш – келишмовчиликни бартараф этиш; одамлар, давлатлар ёки миллатлар ўртасида дўстона муносабатларни тиклаш”⁴; “Black’s law

² Каримов И.А. Адолат-қонун устуворлигида. // Хавфсизлик ва тинчлик учун курашмоқ керак. Т.10-Тошкент: Ўзбекистон, 2002. –Б.44.

³ Ўзбек тилининг изоҳли луғати. Ж.5 –Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси давлат илмий нашриёти, 2010.-Б. 117-118

⁴ Amy Hackney Blackwell. The essential law dictionary. An imprint of sourcebooks, Inc. Naperville, Illinois. Sphinx dictionary, 2008.

dictionary” номли изоҳли луғатда эса, “ярашиш - бунда бўлган икки шахс ўртасидаги дўстона муносабатларнинг янгиланиши; одатда бир ёки икки томондан жароҳатларнинг кечирилишини назарда тутати”.

Демак, “ярашув” институти изоҳли луғатларда тарафлар ўртасида вужудга келган низони тинч йўл билан ҳал этиш маъносини билдиради. Тарафлар жисмоний шахслар, юридик шахслар, ҳаттоки, давлатлар ҳам бўлиши мумкин. Д.Н.Ушакова ярашувга қўйдагича таъриф берган: “Ярашув судда таърифлар ўртасидаги низони ихтиёрий розиликлари асосида тугатиш⁵”. Е.А.Рубинштейн томонидан ҳам ўзига хос қўйдагича таъриф илгари сурилган: “Ярашув-жиноий таъқиб амалга оширилаётган шахснинг содир этган ҳуқуққа хилоф ҳаракатига нисбатан бевосита жабрланувчи олдида ахлоқан пушаймон бўлиши ва жабрланувчи томонидан унинг ҳаракатларининг кечирилиши, шунингдек, кўрсатилган шахслар ўртасида етказилган зарарни қоплаш тартиби, миқдори ва муддатлари тўғрисида келишувга эришилишидир⁶”, деган эди.

Ярашув тушунчасига олимлар томонидан билдирилган турли таърифларни кўриб чиқар эканмиз ушбу таърифларда ярашув институтига хос бўлган элементлар келтирилган бўлишига қарамай, уларни мукамал таъриф дея олмаймиз, чунки олимлар ярашувга берган таърифларида ўз нуқтаи-назарларидан келиб чиққан бўлиб, берилган таърифлар ярашувнинг барча элементларини қамраб ололмаган. Фикримизча, мазкур институтга бериладиган таъриф ярашув институтининг қўйдаги асосий хусусиятларини ўзида мужассам этиши лозим. Яъни: а) ярашувнинг фактик ҳолат эканлигини қайд этиши; б) ярашув жараёнини кўрсатиши; в) жиноят содир этган шахс жабрланувчига етказган зарарни қоплаши лозим⁷.

Юқорида таъкидлаб ўтилган белгилар Е.В.Ухова томонидан берилган қўйдаги тушунчада нисбатан тўлиқроқ ифодаланган: “Ярашув-айбланувчи ва жабрланувчи ўртасидаги жиноят-ҳуқуқий низони қонунда белгиланган тартибда ўзаро ихтиёрийлик асосида тартибга солиш, шунингдек, ушбу шахслар ўртасида етказилган зарарни қоплаш тартиби, ҳажми ва муддатлари тўғрисида келишувга эришишидир⁸”. Ҳуқуқда эса ярашув юридик аҳамиятдаги келишув-ваколатли тарафлар ўртасидаги келишув сифатида таърифланади.

Бунинг моҳияти эса, турли-туман бир-бирига зид қарашлари, ёндашувлар бўйича ўзаро келишувга эришиш ёки уни тиклаш, низоли вазиятларни тинч йўл билан ҳал қилишда ифодаланади⁹.

⁵ Толковый словарь языка: В 4т./Под ред Д.Н.Ушакова.-М.:Гос.; ОГИЗ: Гос. Изд-во иностр и нац. Слов., 2014.Яндекс словари. <http://slovari.yandex.ru>.

⁶ Рубинштейн Е.А. Прекращения уголовного дела в связи с примирением с потерпевшим в УПК Российской Федерации// Материалы междунар. Науч.-прак. Конф., посвященной принятию нового УПК РФ, 4-6 февр. 2002г. –М.: Изд-во ООО “Профобразование”, 2002.-С. 165.

⁷ Сахаддинов С.М. Ярашув институти: илмий-назарий, жиноят-ҳуқуқий ва процессуал асослари. Монография. Тошкент 2013.-265бет.

⁸ Ухова Е.В институт частного обвинения в уголовном судопроизводстве.-М: Изд-во “Юрлитинформ”, 2008.-С.45.

⁹ С.М.Сахаддинов. Ярашув институти: илмий-назарий, жиноят-ҳуқуқий ва процессуал асослари. Монография/ Масьул муҳаррирлар: Академик. Н.Й.Тураев, ю.ф.д. профессор. З.Ф.Иноғомжонова. – Т.: 2013.9-бет

Олимлар томонидан ярашув институти ҳақида турли хил фикрлар билдиришган. Мисол учун, жиноят ишлари бўйича томонларни яраштириш энг яхши усулдир. Субъектив иштирок этган жиноий низоларни ҳал қилиш жабрланувчининг ҳам, айбланувчининг ҳам манфаатлари ифодаланилади. Ярашув остида, ичида ярашув процедураларини ўзаро тушуниш керак. Жабрланувчи ва айбланувчининг келишилган қарори, мувофиқ ҳозирги жиноий тўқнашув орқали ҳал қилинади бир томондан, кечиримлилик ва бошқа жиноятчиликни истамаслик зарар етказилган шахсни таъқиб қилиш ва бошқа томондан унинг хабардорлиги айбдорлик, зарарни тўғирлаш ва бекор қилишга розилик бериш¹⁰.

Яраштириш - бу озчиликлар жамоалари, полиция ва бошқа ҳокимият органлари ўртасида тарихий зиддиятлар, шикоятлар ва нотўғри тушунчаларни кўриб чиқиш ва муносабатларни тиклашга имкон берадиган очиқ муомалаларни осонлаштириш усули. Полиция ва улар хизмат қилаётган жамоалар ўртасидаги ҳурмат, ҳамкорлик ва самарали иш муносабатлар ҳам жамоат хавфсизлигига, ҳам полиция учун муҳимдир. Бироқ, жиддий жиноятлар тўпланган кўплаб жамоаларда ўзаро ишончсизлик ва тушунмовчилик полиция ва жамоаларнинг биргаликда ишлашига тўсқинлик қилади¹¹.

Жиноят одил судлов ва яраштиришнинг бир неча зиддиятлари мавжуд: ахлоқий жиҳатдан оқланган жазо ўтмишга қаратилган, ярашиш эса яхши келажакни яратиш учун идеалдир¹².

Е.А.Симонованинг ярашув ҳаққоний бўлиши, шунга кўра, жабрланувчи томон иродасининг оддий ифодаланиши билан чекланиб қолмаслиги лозим, деган фикр билдирган¹³. Ярашув – айбланувчи ва жабрланувчи ўртасидаги жиноят-ҳуқуқий низони қонунда белгиланган тартибда ўзаро ихтиёрийлик асосида тартибга солиш, шунингдек, ушбу шахслар ўртасида етказилган зарарни қоплаш тартиби, ҳажми ва муддатлари тўғрисида келишувга эришиш¹⁴. Жиноят ҳуқуқида ярашув юридик аҳамиятдаги келишув бўлиб, ваколатли тарафлар ёрдамида эришилади. Жиноят ҳуқуқида ярашувга эришиш факти шахсни жиноий жавобгарликдан озод қилиши – ярашув жиноят ҳуқуқий муносабатлар тарафлари ўртасида бўлиши мумкин¹⁵.

Ярашув институти жиноий жавобгарликдан озод қилиш тури сифатида, шахснинг айбдорлиги масаласини ҳал этмай туриб, жиноят ишларини тугатиш учун асос бўлади¹⁶. Жиноий жавобгарликдан озод қилиш учун асос сифатида ярашувнинг

¹⁰ Русман Александр Александрович. Прекращение уголовного дела в связи с примирением сторон на стадии предварительного расследования: Дисс канд. юрид. Наук. М., 2006. – С. 76.

¹¹ Mentel, Z. Racial Reconciliation, Truth Telling and Police Legitimacy. Washington, DC: Office of Community Oriented Policing Services, 2012.

¹² Punishment, Reconciliation and Democratic Deliberation / D.Crocker, 2002.

¹³ Симонова Е.А. Примирение с потерпевшим в уголовном процессе Россия: Автореф. Дис...канд. юрид. Наук. – Саратов. 2002. – 25 с.

¹⁴ Ухова Е.В. Институт частного обвинения в уголовном судопроизводстве. М.: Изд-во "Юрлитинформ", 2008.

– С.45.

¹⁵ Максудов Р.Р. Институт примирения в уголовном процессе: необходимость и условия развития / Р.Максудов, М.Флямер, А.Грасенкова// Уголовное право. – 1998. - №1. С.67-76.

¹⁶ З.Ф.Иноғомжонов, Г.З.Тўлаганова. Алоҳида тоифадаги жиноят ишлари бўйича иш юритиш. Ўқув қўлланма. – Т.: ТДЮИ нашриёти. 2009. 98-бет.

қўлланилиши – айбдор ва жабланувчининг ўзаро келишиши масаласидир. Ярашув томонларнинг эркин хоҳиш-истаклари ва мажбурловсиз амалга ошириладиганлигини аниқлаш керак. Бу эса, жабрланувчи томонидан айбдорни кечириши ҳамда шахсни қилмиши учун жиноий жавобгарликка тортилишини истамасликда намоён бўлади. Ўз навбатида, айбдордан ҳам ўз айбини тан олиб, етказилган зарарни қоплаш талаб қилинади¹⁷.

“Ярашув” тушунчасига турли олимлар ҳар хил ёндашувдан таъриф беришади. Ярашув – содир этилган жинот натижаларини бартараф этишга қаратилган процессуал фаолиятга йўналишига айтилади¹⁸.

Саҳаддинов С. томонидан ярашувга оид қатор илмий адабиётлар ўрганиб чиқилган бўлиб, унинг фикрича “... уларнинг аксарияти маълум даражада ярашув институтига хос бўлган у ёки бу белгиларни ифодаласа-да, айрим камчилик ва нуқсонлардан ҳоли эмас. Чунончи, айрим таърифларда ярашувнинг фақатгина процессуал жиҳатларига эътибор қаратилгани ҳолда унинг фактик ҳолат сифатидаги хусусияти назардан четда қолган. Бошқаларида эса, айбланувчининг жабрланувчига етказилган зарарни қоплаши сингари зарурий асоси ўз ифодасини топмаган. Учинчидан, ярашув амалга ошириладиган процессуал шакллар мустаҳкамланмаган. Фикримизча, мазкур институтга бериладиган таъриф ярашув институтининг қўйидаги – а) ярашувнинг фактик ҳолати эканлигини қайд этиши; б) ярашув жараёнини кўрсатиши; в) жиноят содир этган шахс жабрланувчига етказилган зарарни қоплаши лозимлигини ифодалаш каби асосий хусусиятларини ўзида мужассам этиши лозим”¹⁹ ва унинг муаллифлигида ёзилган “Жиноят- процессуал ҳуқуқи” дарслигида ярашув ҳақида шундай таъриф беради: “Ярашув тўғрисидаги ишларни юритиш – ЖКнинг 66¹-моддаси рўйхатида мавжуд бўлган ва содир этилган жиноят бўйича ўз айбига иқдор бўлиб, унинг оқибатларини ва келтирилган зарарини ихтиёрий равишда бартараф этган ҳаракатлари натижасида юзага келади, бунинг оқибатида жиноятдан аввалги ҳуқуқлари ҳамда мавқеи тикланган ва келтирилган зарари бартараф этилган жабрланувчи ўз ихтиёри билан гумон қилинувчи, айбланувчи ёки судланувчи билан ярашув тўрисидаги келишувга рози бўлиб, бу ҳақида жиноят ишига масъул бўлган суриштирувчи, терговчи прокурор ёки судга ариза билан мурожаат этади ва унинг ҳаракатлари текширилиши ва тасдиқланиши натижасида жиноятни содир этган шахс жиноий жавобгарликдан озод этилиб, уни судланмаганлик мақомига эга қилиш асосида иш суднинг ажримига биноан тугатилади”²⁰.

Олимларнинг фикрларига қўшилган ҳолда, ярашув институти қонунчиликда белгиланган жиноят турларини содир этган шахслар билан ушбу жиноятдан жабр кўрган, ҳуқуқи бузилган ва қилмиш орқасидан зарар кўрган шахслар ўртасида

¹⁷ Рустамбоев М.Х. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексига шарҳ (Қайта ишланган ва тўлдирилганикинчи нашр. 2016 йил 1 ноябргача бўлган ўзгаришлар ва қўшимчалар билан) умумий қисм / М.Рустамбоев.

– Тошкент: “Адолат”, 2016. – 608 б.

¹⁸ Ё.Нарзиев. Жиноят процессида ярашув: мазмун ва моҳият.// Ярашувчилик институтни такомиллаштириш: назария ва амалиёт. Давра суҳбати. – Т.: ТДЮИ нашриёти, 2005. – 102-109-бет.

¹⁹ С.М.Саҳаддинов. Ярашув институти: илмий-назарий, жиноят-ҳуқуқий ва процессуал асослари. Монография/ Масъул муҳаррирлар: Академик. Н.Й.Тураев, ю.ф.д. профессор. З.Ф.Иноғомжонов. – Т.: 2013. 13-14 бет.

²⁰ Жиноят-процессуал ҳуқуқи. Махсус қисм. Дарслик. // Муаллифлар жамоаси. – Т.: ТВЮУ нашриёти, 2018. 362-бет.

тузиладиган келишув назарда тутилади. Бу келишув тарафларнинг ҳар бирига ўз ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилинишида ва тикланишига хизмат қилади.

Олимларнинг фикрига қараганда, ҳозирда шахслар одил судловга бўлган ишончнинг камайиши натижасида янги процессуал шакллар - медиация, ярашув, музокаралар, арбитраж, минипроцесс ва шулар қабилар вужудга келмоқда. Халқаро тажриба шуни кўрсатадики, шахслар, оилалар, мамлакатлар ўртасидаги низоларга самарали ечим топишда медиация яхши натижа бериб келмоқда. Ушбу жинойий процессуал институт АҚШ мисолида ўрганилган “медиация” жиноятдан жабр кўрган шахс ва жиноятни содир этган шахс ўртасида воситачилик Ассоциация орқали олиб борилган. Ассоциацияни Миннесота университетининг профессори Марк Умбрит бошқарган. М.Умбритнинг фикрига кўра, жиноятчи авваломбор жабрланувчи олдида айбдор ва айнан шу шахснинг жиноятдан кўрган зарарини қоплаши ҳам фарз, ҳам қарз²¹.

Ярашув институти “амалда пушаймон бўлиш” ва “жабрланувчининг аризаси йўқлиги” каби тушунчалар билан умумий ўхшашликларга эга. Амалда пушаймон бўлишдан фарқли ўлароқ, ярашувда етказилган зарарни қоплаш ва зарар етказилган жабрланувчи томонидан кечирилишни талаб қилади, лекин амалда пушаймон бўлишда бу роль дастлабки тергов органлари ва судга тегишли. Формал нуқтаи назардан амалда пушаймон бўлишда қонунчилик томонидан белгиланган аниқ шартлар келтирилган бўлиб, уларнинг ҳатто биттасининг йўқлиги ушбу асосни қўллашга йўл қўймайди. Ярашувда жабрланган шахс билан айбдор шахс ўртасида зарарни қоплаш ҳақида келишилмаган бўлса ва томонлар шунга рози бўлган вазиятлар жавобгарликдан озод қилишга ҳалақит бермайди²².

Жабрланувчининг аризаси йўқлиги учун жиноят ишини қўзғатмаслик билан ярашилганлик муносабати билан жинойий жавобгарликдан озод қилиш тушунчаларини фарқлаш ҳам муҳим аҳамиятга эга. Айрим жиноят таркиблари бўйича жиноят ишлари фақатгина жабрланувчининг шикоятини ёки истисно ҳолатларда ваколатли шахслар томонидан қўзғатилиши мумкин (хусусий-оммавий айблов ишлари)²³ ва бунда жабрланувчи шахсан ўзи ёки вакили орқали мазкур иш бўйича суд муҳокамаси жараёнида айбловни қувватлаш ҳуқуқига эга бўлади.

Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодексининг 583-моддасига мувофиқ, жабрланувчи аризасининг мавжудлиги шарт бўлиб, у жинойий ишини қўзғатиш учун асос бўлади. Шахс ариза бермаганлиги ёки жинойий иш қўзғатиш учун

²¹ С.М.Саҳаддинов. Суд муҳокамасида жиноят-процессуал ярашувни такомиллаштириш муаммолари.

12.00.09 – жиноят процесси; криминалистикаси ва тезкор-қидирув ҳуқуқи; суд экспертизаси ихтисослиги бўйича: Юридик фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун ёзилган Диссертация/ С.М.Саҳаддинов; Ўз.Р ИИВ Академияси; Илмий раҳбари: Б.Т.Акрамходжаев. – Т., 2005. 36-бет.

²² Рустамбаев М.Х. Ўзбекистон Республикаси жиноят ҳуқуқи курси. Том 2. Жазо ҳақида таълимот. Дарслик. 2-нашр, тўлдирилган ва қайта ишланган. – Т.: Ўзбекистон Республикаси Миллий гвардия ҳарбий техник институти, 2018.– 204 б.

²³ С.Саҳаддинов. Ўзбекистон Республикасининг Жиноят-процессуал кодексига шарҳлар. Умумий қисм(илмий-амалий шарҳ) / Масъул муҳаррир: профессор Б.Х.Пўлатов. Т.: Янги аср авлоди, 2014. 254 бет.

бошқа асос йўқлиги ярашувдан ёки жиноят ҳодисаси мавжуд эмаслигини билдиради ва бу жиноят фактининг ўзи йўқлигининг исботи бўлади.

Юқорида келтирилган фикрлардан, ярашув институтнинг жиноят процессуал қонунчилигида қўлланилиши жиноят иши тарафдорлари бўлган –

айбланувчи ва жабрланувчи ўртасида вужудга келган муносабатларга таъсир қилади ва у қўйидаги мазмун-моҳиятга эгадир:

тарафлар ўртасидаги ўзаро зиддиятни баратаф этишда ижобий натижага эришиш;

жабрланувчига етказилган моддий зарарнинг ўрни қоплаш бўйича тарафлар ўзаро келишиб олиши;

инсонлар ўртасидаги инсоний, кечиримлилик фазилатлари шаклланиб, жамоада ушбу фазилатларнинг сақланиб қолишида кўмаклашиши;

ҳуқуқбузарларни жамоанинг бир қисми сифатида ўрнини сақлаб қолиб, уни тарбиялаш;

ҳуқуқбузарнинг ўзи ва унинг оиласидан судланганлик ҳолати билан боғлиқ салбий оқибатлар (камситишлар, жамоадан ажратиш ва бошқалар) олидини олишдан иборат.

Мавжуд амалиёт кўрсаткичлари ва натижаларига кўра, бу институтнинг қонунчиликка киритилиши истиқболли бўлиб, мамлакатимизнинг жиноят процессуал қонунчилик тизимига киритилган ярашув институти ўзига хос ривожланиш босқичи содир бўлмоқда. Суд-ҳуқуқ ислохотларининг таркибий қисми сифатида жиноят тизим қонунчилигида амалга оширилаётган либераллаштириш ислохотлари муҳим ва устувор ўрин эгаллаган.

Юқорида келтириб ўтилган олимлар томонидан ярашувга берилган турли таърифлардан келиб чиқиб, ярашув институтига биз қўйидагича таъриф бермоқчимиз: Ярашув - жабрланувчи ва айбланувчи ўртасида юзага келган жиноий ҳуқуқий низони тарафлардан бирининг ташаббуси билан ҳамда ҳар иккала тарафнинг ўзаро розилиги асосида жабрланувчига етказилган зарарни қоплаш хажми ва тартиби тўғрисидаги келишувдир.

Хуллас ярашув институтининг аҳамияти, унинг афзаллик томонлари қўйидагилардан иборат:

ушбу институтнинг жорий қилиниши жабрланувчи ва жиноят содир этган шахс ўртасидаги низони жиноий жазо чораларини қўлламаздан ҳал қилиш имконини беради;

жиноятга адашиб кириб қолган шахсларга ўз қилмишидан пушаймон бўлиб, жавобгарликдан озод бўлиш имконини вужудга келтиради ҳамда жамиятда жиноятчиликнинг камайишига сабаб бўлади;

жабрланувчига етказилган зарарнинг тез ва тўла қопланишини таъминлашга хизмат қилади.